

रासी नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक
समावेशीकरण नीति २०७७

स्वीकृत मिति : २०७७।०४।१३

१. भूमिका

राप्ती नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता न्याय तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७७

नेपालको सन्दर्भमा सामाजिक वञ्चितीकरणले सामाजिक विकास क्रमसँगै वर्षौंदेखि जातजाति, जनजाति, लिङ्ग, अपाङ्गता, उमेर तथा धर्मका आधारमा विभेद गरिएका कारण पछाडी परेका वा पारिएका समुहहरूको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ। सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेका समुहहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, बालबालिकाहरू, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा भौगोलिक रूपले दुर्गम क्षेत्रमा बसेका जनतालाई लिइएको छ ।

स्थानीय स्तरमा रहेका सार्वजनिक औपचारिक संस्थामा एवम् समुदाय तथा घर-परिवार जस्ता सामाजिक अनौपचारिक संस्थाहरूमा वञ्चितीकरण स्पष्ट रूपमा विद्यमान रहेको देखिन्छ। त्यसै गरी लैङ्गिक सम्बन्धहरू सबै सामाजिक समुहहरूमा विभेदका भिन्न-भिन्न परिमाणमा विद्यमान रहेका छन् । सबै महिलाहरूले विभेद भोगिरहेका छन् तर वञ्चित समुदायका महिलाहरूले अझ धेरै प्रकारका विभेद भोगिरहेका छन् ।

राप्तीनगरपालिका पनि एक बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक एवम् बहुसाँस्कृतिक युक्त नगर हो। प्रत्येक समुदाय, जातजातिहरूको समानुपातिक, सन्तुलित र न्यायसँगत प्रगति हुन सके मात्रै नगरमा दिगो शान्ति र उन्नति प्रत्याभूत हुन्छ भन्ने मान्यतामा नगरपालिका पूर्ण विश्वस्त छ।

नगरमा विद्यमान लैङ्गिक, जातीय असमानता, विभेदयुक्त व्यवहार र मान्यता, महिला हिंसा, महिला शोषण तथा उत्पीडन, गरिवी, आदि जस्ता विसंगतिहरूलाई निरुत्साहित गर्न, नेपाल सरकारद्वारा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको पक्षमा अभिव्यक्त विभिन्न प्रतिवद्धताहरूलाई कार्यान्वयन गर्ने प्रयासलाई निरन्तरता दिदै स्थानीय सरकार, गैर सरकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाज र दातृ निकाय समेतको सहयोग परिचालन गरी उल्लेख्य कार्यहरू भएका छन् ।

नेपालको संविधान, २०७२ मा राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिअन्तर्गत सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति उल्लेख गरेको छ। जहाँ महिला, दलित, आदिवासी जनजाति,

मधेशी,उत्पीडित,उपेक्षित र अल्पसङ्ख्यक समुदाय,पिछडिएका क्षेत्रलगायतका समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न समावेशी र लोकतान्त्रिक व्यवस्था अवलम्बन गरिनेछ। साथै राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा मधेशी,दलित,आदिवासी जनजाति,महिला,मजदुर, किसान अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई समानुपातिक समावेशीका आधारमा सहभागी गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।

नेपालको संविधान २०७५ अनुसार राज्यको संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने (धारा ५६) र राज्यशक्तिको बाँडफाँट तीनवटै तहमा रहने व्यवस्था गरेको छ। संविधानको अनुसूचीमै स्थानीय तहलाई एकल र साझा अधिकारहरू प्रष्ट रूपमा उल्लेख गरिदिएको छ । आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रही नीति,कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने अधिकार पनि स्थानीय तहलाई दिएको छ ।

संविधान र कानूनका विविध तथ्यहरूलाई मध्यनजर राखी नगरपालिकाले महिला, बालबालिका, पछाडि परेको वर्गहरूलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याई समावेशी विकास गर्न प्रयास गरिरहेको छ । अतः राप्तीनगर क्षेत्रभित्र संचालन हुने कार्यक्रम/आयोजनाहरूको लागि मार्गदर्शन हुने गरी यस नगरपालिकाले मुख्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति बनाउने उद्देश्य राखी सातौँ नगर सभाले यो नीति जारी गरेको छ। यस नीतिका प्रमुख उपयोगकर्ताहरू नगर भित्र रहेका सबै सरकारी,गैरसरकारी निकाय र दातृ निकायको सहयोगमा संचालन भएका कार्यक्रम र समुदायस्तरका संस्थाहरू हुनेछन् ।

२. दीर्घकालीन सौँच (vision)

नगरमा जातीय र लैंगिक भेदभाव मुक्त समतामूलक, समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्ने ।

४. लक्ष्य (Goal)

लैंगिक तथा सामाजिक समतामूलक विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक तथा सामाजिक सम्बन्धमा सुधार ल्याई गरिबी न्युनीकरण गर्ने ।

४. उद्देश्य

४.१. राप्तीनगरपालिका भित्र रहेका सम्पूर्ण सार्वजनिक संस्थागत संरचनाहरूलाई लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संवेदनशील हुन अभिप्रेरित गर्ने ।

४.२. संस्थागत एवम् कार्यक्रमगत रूपमा समावेश गर्ने गरी लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी उत्तरदायी बजेट अवधारणालाई नगरपालिकाको कार्यक्रम/आयोजनहरुबाट सुनिश्चित एवं प्रभावकारी रूपमा लागू गर्ने ।

४.३. महिला, बालबालिका, गरिब तथा वञ्चित समूहका मानिसहरुको आवश्यकता र चाहनाप्रति अझ बढी संवेदनशील, उत्तरदायी, जबाफदेही हुन सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

४.४. नगरपालिकाको वार्षिक/आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संवेदनशील, उत्तरदायी, जफावदेही बन्न मार्गनिर्देश गर्ने ।

४.५. नागरिकहरु विशेष गरी महिला, बालबालिका, गरिब तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहका मानिसहरुको क्षमता विकास गरी यी वर्गहरुको नगरको विकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरी समावेशी विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने ।

यो नीति र रणनीतिको कार्यान्वयनले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणलाई नगरपालिकाको कार्यक्रममा दिगो रूपमा मूलप्रवाहीकरण गर्न मद्दत गर्नेछ ।

५. प्रमुख नीतिहरु

राप्तीनगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७७ को प्रमुख नीतिहरु देहाय अनुसार रहेको छ ।

५.१. मौलिक हकमा उल्लेखित नागरिकका हकहरुलाई नगरवासीहरुको पहुँचमा पुऱ्याउनेगरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.२. पछाडि परेका वर्ग, समुदाय र क्षेत्रका नागरिकको विकासका लागि कार्यक्रमहरुलाई कार्यान्वयन गरी समानुपातिक विकास गरिनेछ ।

५.३. विकासलाई सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गिकीकरण गरिदै लगिनेछ ।

५.४. महिला,बालबालिका,दलित,आदिवासी जनजाति, उत्पीडित, विपन्न वर्ग तथा अपाङ्गता भएका नागरिकको समानुपातिक सहभागितातर्फ कार्य गरिनेछ ।

५.५. महिला,बालबालिका,दलित,आदिवासी जनजाति,मुस्लिम,विपन्न तथा पिछडिएको वर्गहरुको सशक्तीकरण गर्दै लगिनेछ ।

५.६. महिला,बालबालिका,आदिवासीजनजाति,मानव अधिकार लगायतका क्षेत्रमा नेपालले अनुमोदन गरेका संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा अन्तर्राष्ट्रिय घोषणालाई स्थानीयकरण गर्न सोका प्रावधानहरु प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.७. लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा,भेदभाव र बहिष्करणको अन्त्य गर्ने नीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५.८. सबै नागरिकको अर्थपूर्ण सहभागितामा यस नगरपालिकाको समावेशी विकास गर्ने नीति अख्तियार गरिनेछ ।

५.९. वालमैत्री स्थानीय शासन अबलम्बन गरिनेछ ।

५.१०. आदिवासी जनजाती,दलित समुदाय पिछडावर्गका भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण एवं सम्बद्र्धन गर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।

६. रणनीति

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मूलप्रवाहीकरण एकांगी रूपमा हुन सक्तैन । यसका लागि विकेन्द्रित शासन प्रणाली, कुशल सेवा प्रवाह र संस्थागत संयन्त्रको आवश्यकता पर्दछ । विकेन्द्रीकरण,सहभागितात्मक विकास र सामाजिक बहसकै प्रक्रियाबाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरुलाई सम्बोधन गर्न सकिन्छ । यस रणनीतिमा नगरपालिकाको कार्यक्रमको समग्र संरचना र कार्यक्रमले सुधार गर्न चाहेको क्षेत्र भित्र पर्ने कार्यप्रणालीलाई अरु बढी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरेको छ ।

नगरपालिकाको शासन प्रकृत्यामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीतिहरू निम्न बमोजिम हुनेछन्

६.१. स्थानीय शासन प्रक्रियामा सबै सामाजिक समूहका नागरिकहरूको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न संस्थागत संयन्त्र, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गर्ने।

६.२. नगर क्षेत्रमा विद्यमान लैङ्गिक तथा सामाजिक विभेद कम गर्न सामुदायिक सचेतना र सशक्तीकरणको निमित्त सामुदायिक संस्थाहरू भलमन्सा, टोल विकास संस्था, महिला, बञ्चितीकरणमा परेका वर्गहरूको समुह, पारा लिगल, फेडरेसन, बालक्लब र निग्रानी समुह आदि) को परिचालन गरी लैङ्गिक तथा सामाजिक भेदभाव न्यूनीकरण गर्ने।

६.३. बञ्चितीकरणमा परेका वर्गहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी नगरपालिकामा समावेशी विकास पक्रियालाई संस्थागत गर्ने।

६.४. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) का लागि संस्थागत तथा व्यक्तिगत दुबैथरी क्षमता विकासका क्षेत्र पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने।

६.५. नगरपालिकाको सेवा प्रवाह संयन्त्र तथा प्रक्रिया लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी मैत्री हुने गरी सुधार गर्ने।

६.६. स्थानीय शासनसँग सम्बन्धित विभिन्न नीतिहरूको लैससासको दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन तथा विकासमा जोड दिने।

६.७. नगरपालिकाका लागि उपयुक्त सहयोग प्रदान गर्न केन्द्रीय सरकार, प्रदेश सरकारसँग नियमित वहश पैरवी र समन्वय गर्ने।

७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयन व्यवस्था

क. कानुनी व्यवस्था

राष्ट्रियनगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयनका लागि देहायका विषयमा कानुनी व्यवस्था गरिनेछ ।

१. रासीनगरपालिकाको विषयगत समिति कार्यसञ्चालन कार्यविधि

२. टोल विकास समिति परिचालन कार्यविधि

४. उपभोक्ता समिति परिचालन कार्यविधि

४. नगर स्तरीय महिला/अपाङ्ग सञ्जाल परिचालन कार्यविधि

५. बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन फ्रेमवर्क (ढाँचा)

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त

नगरपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न र स्थानीय शासन प्रक्रियामा सबै सामाजिक समूहका नागरिकहरूको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न देहाय बमोजिमका संस्थागत संयन्त्र, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गरिनेछ ।

क. वस्ती/टोल स्तर

संस्थागत संयन्त्र	प्रतिनिधित्व	कार्यक्षेत्र
-------------------	--------------	--------------

<p>टोल विकास समिति</p>	<p>प्रत्येक वडामा टोल-टोलका सबै घर-परिवारहरूलाई समेट्न गरी टोल तहको सामुदायिक संस्था गठन गरिनेछ। टोल विकास संस्था विद्यमान भएको टोलमा सोलाई नै सुदृढ गर्दै लगिनेछ र नभएको टोलमा नयाँ गठन गरिनेछ।</p> <p>टोल विकास संस्थाको अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कम्तिमा एक पदमा महिलाको सहभागिता हुनेछ।</p> <p>अन्य व्यवस्था टोल विकास संस्था परिचालन कार्यविधिले निर्धारण गरिनेछ।</p>	<p>नगरको योजना तर्जुमा, कार्यान्वय, अनुगमन,लाभको बाँडफाँटमा संस्थागत सहभागिता कार्यविधिले निर्धारण गरिनेछ ।</p>
<p>वाल क्लब गठन (विद्यालय स्तरमा)</p>	<p>माध्यमिक विद्यालयमा विद्यालय स्तरीय वाल क्लब गठन गरिने। वाल क्लब गठन र परिचालन सम्बन्धी व्यवस्था वालमत्रै स्थानीय शासन अवलम्बनढाँचा(फ्रेमवर्क)ले तोकेबमोजि हुनेछ ।</p>	<p>वालवालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको लागि वाल क्लबकोपरिचालन,वालवालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको लागि नीति निर्माण र कार्यक्रम तर्जुमामा वडा मार्फत आवाज उठाउने ।</p>

ख. वडास्तर

संस्थागत	प्रतिनिधित्व	कार्यक्षेत्र
टोल विकास वडा सञ्जाल	वडा भित्र रहेका सबै टोल विकास समितिका अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षहरू सम्मिलित समिति	वडाभित्रका सबै टोल विकास समितिहरूको सञ्जालको रूपमा नीति निर्माण, समस्या पहिचान र समाधानमा भुमिका खेल्ने
वडा बाल सञ्जाल	वडाभित्र रहेका विद्यालयहरूमा रहेको बालकलवमा आवद्ध बालबालिकाहरूको प्रतिनिधिमुलक रूपमा वडा स्तरमा वडा बाल सञ्जाल रहनेछ ।	वडाभित्र रहेका बालकलवहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, रचनात्मक कृयाकलापहरू संचालन गर्ने, नीति निर्माणमा पहल पुर्याउने गर्ने
वडा महिला सञ्जाल	वस्तीस्तरमा रहेका महिला सामुदायिक संस्था, समुहहरूको प्रतिनिधित्वमुलक सञ्जालको रूपमा वडा महिला सञ्जाल रहनेछ ।	वडाभित्रका महिलासामुदायिकसंस्था/समुहहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, नीति तथा कार्यक्रममा

ग. पालिका स्तर

संस्थागत संयन्त्र	प्रतिनिधित्व	कार्यक्षेत्र
-------------------	--------------	--------------

<p>नगरस्तरीय सामाजिक न्याय तथा सामाजिक समावेशीकरण निर्देशक समिति</p>	<p>संयोजक: नगरपालिका नगरप्रमुख उपप्रमुख: सदस्य</p> <p>सामाजिक विकास समिति संयोजक: सदस्य विभिन्न नगरपालिका स्तरीय सञ्जालका संयोजकहरु : सदस्य</p> <p>नगरभित्रका सुरक्षा निकायका प्रमुख: सदस्य प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत: सदस्य सचिव</p>	<p>नगरभित्रसामाजिक न्याय कायम गर्न र विकासप्रकृत्यामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताको सुनिश्चित गर्न आवश्यकस्थानीय कानुन निर्माण, कार्यक्रम तर्जुमा,कार्यान्वयनको अनुगमन,नियमन, निर्देशन तथा समन्वय सम्बन्धि सम्पूर्ण कार्य निर्देशक समितिले गर्नेछ ।</p>
<p>सामाजिक विकास समिति</p>	<p>नगरकार्यपालिकाको कुनै सदस्यको संयोजकत्वमा नगरसभाका सदस्यहरु मध्येबाट निर्वाचित सदस्यहरु: सदस्य सामाजिक विकास शाखा प्रमुख: सदस्यसचिव</p>	<p>सामाजिक न्याय, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धीकानुन तथाकार्यक्रम तर्जुमा,कार्यान्वयनको अनुगमन, समन्वय</p>

<p>नगर टोल विकास सञ्जाल</p>	<p>नगरको टोलःवस्तीहरूमा गठन भएका टोल विकास समितिहरू</p>	<p>नागरिकको आवाज र समस्यालाई योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा, नीति निर्माणमा र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने र बहश पैरवी गर्ने</p>
<p>नगर बाल सञ्जाल</p>	<p>नगरभित्र रहेका बालक्लबहरूको प्रतिनिधिहरू रहेको नगर बाल सञ्जाल रहनेछ ।</p>	<p>नगरभित्रका बाल अधिकार, बाल संरक्षण, बाल अधिकार र समग्र बाल अधिकारका क्षेत्रमा पैरवी गर्ने, बालबालिकाको सर्वाङ्गिक विकासमा सञ्जालले सहयोग पुऱ्याउनु ।</p>
<p>नगर महिला सञ्जाल</p>	<p>नगर भित्र रहेका महिलाहरूको विभिन्न समुह/सामुदायिक संस्थाबाट प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा नगर महिला सञ्जाल रहनेछ ।</p>	<p>महिलाहरूको समग्र विकासमा नगरपालिकालाई नीति निर्माणमा, लक्षित कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहयोग र समन्वय गर्ने, बहश र पैरवी गर्ने ।</p>

<p>नगर फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरु (अपाङ्ग) समिति</p>	<p>नगर भित्र रहेका सबै प्रकारका फरक क्षमता भएका नागरिकहरुको भेलाले तोकिए बमोजिमसमिति गठन गरिनेछ ।</p>	<p>नगरमा रहेका फरक क्षमता भएका नागरिकहरुको आवाज बुलन्द गर्ने, नीति निर्माणमा बहस पैरवी गर्ने र लक्षित कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहयोग र समन्वय गर्ने ।</p>
--	---	--